

Små statistiske Meddelelser.

Ved H. P. Hanssen-Nørremølle.

I.

Udvandringen i Årene 1890 og 1891. *)

Udvandringen fra det tyske Rige er atter i så stærkt Tiltagende, at Regeringen i fuldstændig Modstrid med „det vingede Ord“: „den der ikke er tilfreds med vore hjemlige Forhold kan ryste Støvet af sine Tøfler og forlade Landet“ for Tiden søger at vanskeliggjøre og hæmme Udvandringen ved nye Lovbestemmelser.

Af hver 100,000 Indbyggere udvandrede:

	1890	1891
fra det tyske Rige	188	233
fra Kongeriget Preussen	201	264
fra Sønderjylland og Holsten	328	345

Skjøndt Udvandringen fra Preussens østlige Provinser har været særlig stærk i 1891 på Grund af den dårlige Høst og de høje Priser på Levnedsmidler, er Udvandringen dog fremdeles meget stærkere fra Hertugdømmerne end fra Kongeriget Preussen som Helhed. I alt udvandrede

---

*) „Statistische Uebersichten für die Provinz Schleswig-Holstein“ von Dr. L. Boysen. Kiel 1892. Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. Herausgegeben vom Kaiserlichen Statistischen Amt, Jahrgang 1891 und Jahrgang 1892.

der 1890 3,883 Personer og i 1891 4,207 Personer fra Hertugdømmerne til andre Verdensdele over tyske, hollandske og belgiske Havne. Regnes hertil den navnlig fra Sønderjylland meget betydelige Udvandring til Danmark og over danske Havne til andre Lande, vil Hertugdømmerne og da navnlig Sønderjylland komme til at stå med et endnu betydeligt højere Tal af Udvandrede pr. 100,000 Indbyggere.

Og hvis man så, som tyske Forfattere plejer, vil betragte Udvandringen som et Barometer, hvorpå man kan læse sig til Folkets Tilfredshed med de hjemlige Tilstande, får man for at bruge et mildt Udtryk -- i hvert Fald ingen høj Forestilling om Hertugdømmernes Lykke ved det preussiske Favntag.

II.

Prioritetsgjælden i Hertugdømmerne.

I Året 1889/90 er der i Sønderjylland og Holsten indtegnet nye Prioritetslån til en samlet Sum af

57,330,800 Mark i Byerne,

33,420,700 „ i Landdistrikterne.

Samtidig er der udslettet Prioritetsgjæld til en samlet Sum af

16,848,100 Mark i Byerne,

21,433,500 „ i Landdistrikterne.

Prioritetsgjældens absolute Stigning i Hertugdømmerne udgjør altså i Året 1889/90

40,482,700 Mark for Byernes Vedkommende,

11,987,200 „ for Landdistrikternes do.

I Landretsdistriktet Flensborg, som omfatter Kredsene Haderslev, Åbenrå, Sønderborg, Flensborg By

og Land, Tønder, Husum, Ejdersted og Slesvig er der i det samme År indtegnet nye Prioritetslån til en samlet Sum af

4,551,900 Mark i Byerne,
 11,902,700 „ i Landdistrikterne
 og udslettet Prioritetsgjæld til en samlet Sum af
 2,194,800 Mark i Byerne,
 8,276,200 „ i Landdistrikterne.

I dette Distrikt har Prioritetsgjældens absolute Stigning i Året 1889/90 altså udgjort

2,357,100 Mark for Byernes Vedkommende,
 3,626,500 „ for Landdistrikternes do.

By og Land tilsammentaget har Prioritetsgjældens absolute Stigning i Landretsdistrikterne Altona og Kiel, som omfatter Holsten + Egernførde Kreds med 854,871 Indbyggere i Året 1889/90 udgjort 46,486,300 Mark eller 54,⁵ Mark pr. Individ af Befolkningen, mens Stigningen i Landretsdistriktet Flensborg og Sønderjylland ÷ Egernførde Kreds med 362,566 Indbyggere kun har udgjort 5,983,600 eller 16,⁶ Mark pr. Individ af Befolkningen.

At Resultatet falder så dårligt ud for Holsten *) skyldes hovedsagelig de store Byers Udvidelse. Prioritetsgjældens Tilvækst i Året 1889/90 udgjør nemlig

103,⁷⁰ Mark pr. Individ i de holstenske Byer,
 17,²⁰ „ „ „ i de „ Landdistrikter,
 23,⁴⁰ „ „ „ i de sønderjydske Byer,
 14,⁰⁰ „ „ „ i de „ Landdistrikter.

---

*) Egernførde Kreds med 41,224 Indbyggere er her stadig regnet med til Holsten, fordi den hører til de holstenske Landretsdistrikter.

Skjønt Tilvæksten er meget stor for de holstenske Byers Vedkommende er den dog ikke særlig foruroligende, da der årlig rejses en Mængde Nybygninger i disse Byer, navnlig i Altona og Kiel, og Panteobjektets Værdi derfor også er stærkt stigende. Og det tør vistnok siges at være en meget tvivlsom Fordel for de sønderjydske Byer, at de opviser et så forholdsvis lavt Tal, da det finder sin naturlige Forklaring i deres Stagnation og Tilbagegang. Set i Forhold til Panteobjektets Værdi vil Forskjellen antagelig forsvinde.

Derimod konstaterer vi med stor Tilfredshed, at Prioritetsgjælden for Landejendommenes Vedkommende vokser stærkere pr. Individ i Holsten end i Sønderjylland. I dette Tilfælde har Panteobjektets Værdi ikke været stærkere stigende her end der. Sønderjylland har derfor en absolut Fordel i sit lavere Tal, og Forholdet forrykkes endnu yderligere til Gunst for dette Hertugdømme, fordi Folkemængden her aftager stærkt på Grund af Udvandring og allerede er betydelig mindre end i Holsten i Forhold til Panteobjektets Værdi. Konsekvenserne deraf er ulige behageligere for os end for Tyskernes „Nybyggerforening for Nordslesvig“, idet de i høj Grad vil krydse og vanskeliggjøre dens Forsøg på at importere Kjøbere fra Holsten til vore Landejendomme.

III.

Statens Kolonisationsforsøg i de polske Landsdele.

Den preussiske Landdag bevilligede som bekendt i Sessionen 1885/86 100 Millioner Rigsmark til Opkøb af polske Landejendomme, som af Hensyn til Tyskhedens Fremme atter skulde udstykkes og på billige Vilkår over-

lades til tyske Nybyggere. Regeringen ventede sig store Ting af denne Lov. Tyskerne skulde tage den polske Jord i Besiddelse og de polske Junkere — sagde Bismarck spottende i Landdagen — kunde gå til Monaco og bortspille Resten af deres Formue. — Der blev nedsat en såkaldt Nybyggerkommission (Ansiedlungskommission), som skulde forestå Opkjøbet og Udparcelleringen af Godserne.

Dette nye, hidtil ukjendte preussiske „Kulturarbejde“ vakte en hel Del Uro og Ængstelse, ikke blot blandt Polakkerne, men også blandt andre fremmede Nationaliteter indenfor det tyske Rige. Også disse Polakkernes Lidelsesfæller har af let forståelig Interesse fulgt Kommissionens Arbejde med Opmærksomhed. Ængstelsen er imidlertid forsvunden, efterhånden som det har vist sig, hvor lidt Staten i Virkeligheden har kunnet udrette ad denne Vej til Gavn for Tyskheden, og med stor Tilfredsstillelse kan vi nu på Grundlag af Nybyggerkommissionens egne Beretninger konstatere, at dette stort anlagte Germaniseringsforsøg langt fra at opfylde Bismarcks og hans Landsmænds Forventninger, må betragtes som betydningsløst i national Henseende.

Af Kolonisationsfondet var der faktisk den 1. Januar 1892 anvendt 36,070,828 Mark til Indkjøb af 58,526 Hektar polske Jorder. Af dette Areal var ialt 904 Gårde og Jordlodder med tilsammen 16,241 Hektar blevne overdragne til tyske Nybyggere. Disse Gårde repræsenterede en Værdi af 10,611,907 Mark. Nybyggerne har dem i Forpagtning eller i en Slags Arvefæste (såkaldte „Rentengüter“) og de Ydelser, som de svarer Staten, forrenter kun den i Gårdene anbragte Kapital med 2—3 pCt. Den øvrige Del af de opkjøbte Godser forvaltes endnu for

Statens Regning og kræver Tilskud i Stedet for at forrente Kjøbesummen. Desuden beløb Udgifterne til Kommissionen sig i 1891 til 339,704 Mark.

De af Nybyggerkommissionen opkjøbte Godser ligger rundt omkring i Provinserne Posen og Vestpreussen, som tilsammen har ca. $3\frac{1}{4}$ Mill. Indbyggere. Befolkningen på de udstykkede Godser udgjør ialt 5,082, af dem er imidlertid kun 2,412 fra andre Provinser, thi Nybyggerne er i Reglen nødt til at hjælpe sig med polske Tjenestefolk. Efter fem Års utrættelig Virksomhed har Nybyggerkommissionen altså trods stor Kapitalanvendelse kun opnået at få 2,412 Tyskere bosatte i polske Landsdele. Hvor meget det betyder, at dette tyske Element er bleven isprængt en Befolkning af henved 2 Mill. Polakker, vil man måske bedst indse, når man hører, at alene Udvandringen fra disse Provinser til andre Verdensdele i 1891 udgjorde 34,000 Personer, hvoraf forholdsvis flere var Tyskere end Polakker. De Pladser, der bliver ledige som Følge af dette stærke „Tog mod Vest“ besættes for en stor Del atter af russiske og østerrigske Polakker, som man af Mangel på Arbejdskraft igjen har måttet tillade at indvandre i disse Provinser. Over for denne stærke Folkebevægelse har en kunstig fremhjulpet Indvandring af et Par Tusinde Tyskere ingen nævneværdig Betydning.

Dertil kommer så, at Kolonisationsforetagendet har haft flere for Tyskheden uheldige Virkninger.

1) er der oprettet en polsk Redningsbank, som har opkjøbt en Række tyske Godser i Posen og Vestpreussen, og udstykket dem til Polakker, og som desuden med nationale Formål for Øje afgiver et økonomisk Rygstød for Polakkerne i andre Henseender.

2) har Opkjøbet af polske Ejendomme medført en stærkere polsk Indvandring til Byerne, hvor det tyske Element før var helt fremherskende nu derimod trænges mere og mere tilbage. En Del Kapital, som var bundet i Landejendomme mod Ejernes Ønske, har ved Regeringens Hjælp revet sig løs, og er til Skade for Tyskheden indtrådt i Konkurrencearbejde med tysk Kapital i Byerne.

3) har den bismarckske Tvangspolitik i høj Grad skærpet Modsætningerne mellem Polakkerne og Tyskerne, og som Følge deraf er der aldrig bleven afgivet så mange polske Stemmer, som ved Rigsdagsvalget i 1890. Ialt er der bleven afgivet:

206,346	polke	Stemmer	1884,
221,825	„	„	1887,
246,773	„	„	1890.

Og endelig kan endnu fremhæves, at Nybyggerkommissionen selv klager over, at Nybyggerne i høj Grad skuffer de til dem stillede Forventninger. De har tilsyneladende alle udmalet sig Nybyggerlivet langt mere glimrende, end det i Virkeligheden er. Som Følge deraf er de gennemgående bange for at arbejde så hårdt, som små Landbrug kræver det i disse Egne, når Velstand skal oparbejdes. De stoler i Reglen altfor meget på og anser sig som Tyskhedens Pionerer for berettigede til at kræve Statshjælp, og har som Erfaringen viser, i det hele afgjort Hang til at leve over Ævne. Enkelte er allerede gåede fallit, og en Del har erklæret sig ude af Stand til at svare de dem af Nybyggerkommissionen pålagde Ydelser til Staten. Beretningerne viser kort sagt, at Tyskerne ligeså lidt har Gavn og Glæde, som Bismarck og den preussiske Landdag har haft Ære af 100 Million-Bevillingen.

IV.

Gårdkjøb i Nordslesvig af sydfra Indvandrede fra 1865—1890.

Udvandringen fra Nordslesvig har som bekendt været meget betydelig siden 1864, idet der med et rundt Tal er udvandret ca. 50,000 Personer. Det er en Selvfølge, at der til Gjengjæld har fundet nogen Indvandring Sted, men Indvandringen har dog været forholdsvis ubetydelig, da Befolkningen er aftaget med ca. 12,000 Individder siden 1867, skjønt det årlige Fødselsoverskud har udgjort ca. 1 pCt. Det er ikke her Hensigten at undersøge, hvor stor Indvandringen i det hele har været, men kun at påvise, hvormange nordslesvigske Gårde den har bragt i tysksindede Ejeres Hænder. Ved „Gårde“ forstås Grundjendomme i alle Størrelser fra de store alsiske Herregårde til Smågårde på Hedeegnene, som drives ved Hjælp af to Heste. Til „Nordslesvig“ regnes som sædvanlig de fem Hoveddele: Haderslev Øster- og Vesteramt, Åbenrå Amt, Sønderborg Amt og Tønder Nørreamt.

År	Gårde kjøbt	År	Gårde kjøbt
1865	3	1878	1
66	2	79	—
67	1	80	1
68	4	81	1
69	2	82	3
70	2	83	1
71	1	84	1
72	—	85	1
73	1	86	6
74	1	87	5
75	4	88	4
76	5	89	3
77	2	90	5

12 Gårde er desuden opkjøbte fra 1865—90 uden at et bestemt Årstal kan opgives. Alle disse Gårde er dog opkjøbte før 1887.

Tavlen viser, hvormange Gårde, der er opkjøbt af sydfra Indvandrede fra 1. Jan. 1865 til 31. Decbr. 1890.

For 12 Gårdes Vedkommende har et bestemt Årstal ikke kunnet opgives. Ialt er der opkjøbt 72 Gårde af sydfra Indvandrede i de nævnte 25 År. Nogle af Gårdene har imidlertid skiftet Ejere flere Gange, og er atter solgte til indfødte Nordslesvigere. Et Par Godsejere har opkjøbt hver flere Herregårde uden at bosætte sig i Nordslesvig, og endelig er et Par Gårde blevne kjøbte ved Tvangssalg af Pengeinstitutter sydpå. Der er altså ikke indvandret så mange Ejere, som der er kjøbt Gårde. Ialt findes der kun ca. 60 i det nævnte Tidsrum sydfra indvandrede Gårdere i Nordslesvig. De fleste (49) er indvandrede fra Angel, Ejdersted og Holsten, Resten fra det øvrige Tyskland. Angelboerne nedsætter sig med Forkjærlighed på Vesterregnen, hvor de kan få et forholdsvis stort Jordområde for en lav Pris. Det går dem imidlertid ofte som Fynboerne, der kommer til Vestjylland: de har vanskeligt ved at ernære sig og må ikke sjælden atter afhænde de kjøbte Ejendomme efter nogle Års Forløb.

Af de opkjøbte Gårde ligger 21 i Haderslev Østeramt, 12 i Haderslev Vesteramt, 19 i Åbenrå Amt, 14 i Sønderborg Amt og 6 i Tønder Nørreamt. Indvandringen har altså været stærkest i Haderslev Østeramt. Det har sin Grund i, at den nordslesvigske Befolkning har vanskeligt ved at finde indfødte Kjøbere til de større Landejendomme. Det er for det meste store Bøndergårde i Haderslev Østeramt, der er opkjøbte af holstenske Godsejeres yngre Sønner. Men det går ikke sjælden disse nye Gårdejere ligesom Angelboerne på Vesterregnen: de har vanskeligt ved at klare sig, da Gårdene kaster for lidt af til, at de kan leve, som de er vant til hjemme fra. — Også i Sønderborg Amt er det fortrinsvis store Ejendomme,

Herregårde, Stamparceller og Teglværker med tilhørende Landejendom, der er blevne opkjøbte af Indvandrede. Af de 14 Gårde, der ialt er opkjøbte i dette Amt, er kun 4 almindelige Bøndergårde, og af Resten har ikke få haft tysksindede Ejere før 1848.

Der findes ialt 5,950 Gårde i Nordslesvig. Altså er der trods den store Udvandring kun solgt 1,2 pCt. af de nordslesvigske Gårde til sydfra Indvandrede fra 1865—90. Og i det samme Tidsrum har indfødte Nordslesvigere købt ikke så få Gårde af Tyskere, som tidligere var indvandrede i Sønderjylland.

Erfaringen viser, at de indvandrede Gårdejere lever isolerede, afsondrede fra og uden Indflydelse på Befolkningen, for så vidt de har købt større Ejendomme. De mindre Ejendomsbesiddere derimod assimileres af den danske Befolkning, deres Børn bliver i Reglen dansk-talende og indifferente i politisk Henseende, stundom også dansksindede. Kun i et enkelt Sogn, Riis ved Abenrå, findes der så mange indvandrede Gårdejere, at de danner en lille tysk Koloni. Iøvrigt kan man ikke tillægge denne Gren af Indvandringen sydfra national-politisk Betydning.

